

ДИСКРЕДИТАЦІЯ КОЛИШНІХ УЧАСНИКІВ АНТИРАДЯНСЬКОГО РУХУ ОПОРУ В КАНАДІ: КДБ ПРОТИ ДМИТРА КУП'ЯКА

У статті на основі розсекречених документів колишнього КДБ при Раді Міністрів УРСР проаналізовано кампанію з дискредитації окремих представників української громади в Канаді. За приклад взято справу члена Служби Безпеки ОУН Дмитра Куп'яка, який після Другої світової війни перебрався за океан. Починаючи з 1960 р. КДБ розгорнув пропагандистську кампанію, суть якої полягала у звинуваченнях колишніх учасників антирадянського руху опору у вчиненні воєнних злочинів під час війни (українців, вихідців з балтійських країн). Не надто переймаючись переконливістю доказової бази, радянський режим прагнув передусім дискредитувати звинувачених осіб і посіяти недовіру до них з боку канадської влади. З цією метою організувалися заочні судові процеси, друкувалася спеціальні видання, у канадську пресу просувалися відверто замовні матеріали. Органи влади Канади акцентували увагу на недосконалості радянських доказів і щоразу відкидали вимоги про екстрадицію звинувачуваних.

Ключові слова: КДБ, дискредитація, звинувачення у воєнних злочинах, Канада, Дмитро Куп'як.

Постановка проблеми. У листі першого заступника голови Комітету державної безпеки (КДБ) при Раді Міністрів УРСР полковника Бориса Шульженка (1919–1970) начальникам обласних управлінь КДБ від 16 лютого 1960 р. наголошувалося, що «основні джерела націоналістичних настроїв перебувають за кордоном», передусім у США і Канаді, тому «одним із найважливіших завдань органів державної безпеки... є проведення роботи з ідейного й організаційного розкладання закордонних націоналістичних організацій, їх компрометація перед емігрантами й радянськими громадянами» (*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 932, арк. 108*). Показовим прикладом компрометації громадянина західної держави, у нашому випадку Канади, є справа колишнього члена Служби Безпеки (СБ) ОУН Дмитра Куп'яка – «Клея» (1918 – 1995), яка набула міжнародного резонансу у 1960 – 1970-х роках.

Сіромський Руслан Богданович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів.

© Сіромський Р.Б., 2019

Аналіз останніх досліджень. У радянський час навколо справи Д. Куп'яка вправлялася вся пропагандистська машина, на службу якої поставили й істориків. Говорити про хоч найменшу об'єктивність чи науковість таких писань зовсім не доводиться. Останніми роками з'явилися два варті уваги дослідження українських істориків, а саме Андрія Жив'юка (*Жив'юк, 2011*) про технології ідеологічних кампаній в радянський час та Олександра Іщука й Наталі Ніколаєвої безпосередньо про постать Д. Куп'яка (*Іщук & Ніколаєва, 2007*). З канадських видань варта уваги монографія Джеймса Маккензі, яка, однак, не позбавлена недоліків і маніпулятивних суджень (*McKenzie, 1995*). Відкриття ж у нинішній Україні архівів колишнього КДБ і ознайомлення із колись таємними документами дозволяє по-новому поглянути на складні сторінки історії. Тож метою нашого дослідження є аналіз кампанії КДБ з дискредитації окремих учасників антирадянського руху опору (на прикладі справи Д. Куп'яка).

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 1960 р. КДБ ініціював активний збір компрометуючих матеріалів на українських емігрантів, діяльність яких можна було підвести під звинувачення у воєнних злочинах (*ГДА СБУ, ф.16, оп. 1, спр. 932, арк. 109–111*). Причину таких дій органів держбезпеки СРСР, очевидно, можна пояснити констатацією факту, що «зарубіжні антирадянські центри й організації завдають Радянській державі великої шкоди» (*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 550, с. 3*). Вплив на еміграцію розглядався Московою як важливий елемент «холодної війни», а українські громадсько-політичні організації – як агенти ворожих розвідок. У пропагандистській інтерпретації канадського комуніста українського походження Петра Кравчука (1911 – 1997) йшлося про те ж саме, тільки з допомогою «соковитих» радянських штампів: «Канадська реакція... розгорнула наступ на життєвий рівень трудящих і на їхні демократичні права», а «заохочені палями війни, підкріплені гітлерівськими квіслінгами... українські буржуазні націоналісти на американському континенті ставали все нахабнішими» (*Кравчук, 1963:327*). Насправді, саме в той час українська еміграція Канади розгорнула кампанію з викриття масових порушень громадянських, політичних і релігійних прав українців у Радянському Союзі. На цьому, зокрема, наголошував й історик та українсько-канадський громадський діяч Василь Верига (1922 – 2008): «Українська національна еміграція на Північноамериканському континенті

не дозволяє спокійно спати ані московським можновладцям у Кремлі, ані їхнім прислужникам в Америці й Канаді» (*Верига, 2011:55*).

Тож в епіцентрі уваги органів радянської держбезпеки опинилися колишні учасники антирадянського руху опору (естонці, латвійці, литовці, українці), які після Другої світової війни емігрували за океан. Без жодної політичної чи організаційної диференціації радянська пропаганда трактувала їх «екстремістами», «нацистськими поплічниками», «злочинцями» і «колаборантами» (*Кравчук, 1976:243*). Відтак КДБ заходився сприяти «формуванню... правильного уявлення про радянську дійсність», зміцненню прокомуністичних організацій, викриттю «антирадянських центрів» й організацій, шляхом компрометації їх очільників або активних діячів перед громадською думкою Канади. Основна ж мета кампанії пошуку «воєнних злочинців» полягала у тому, щоби передусім «... відволікти їх від боротьби з Радянською державою, зіштовхнути між собою і знесилити у сутичках між собою» (*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 550, с. 22*).

При проведенні операцій із звинувачення у «воєнних злочинах» «не вимагалось звертатися до неперевіраних матеріалів або таких, що не відповідають дійсності» (*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 550, с. 18*). Також зазначалося, що для «компрометації... не обов'язково використовувати оригінальні документи. Важливо, щоби ці матеріали відповідали тогочасній ситуації...» (*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 550, с. 27*). Звісно, наголошувалося й на тому, що «спосіб компрометації повинен забезпечувати видимість непричетності органів КДБ до джерела відомостей та їх розповсюдження» (*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 550, с. 18*). Відтак органи КДБ у 1960-х роках підготували й переслали до Канади низку книг, брошур і статей, покликаних «викривати звірства», вчинені «українськими націоналістами» на території СРСР. Зокрема, КДБ через власні канали скерував за океан матеріали проведеного у 1960 р. в Рівненській області судового процесу над «карателями» Бондаренком, Резніковим та іншими (*ГДА СБУ, ф. 13, спр. 550, с. 8*).

Матеріали судових справ були покликані інформувати українські громади за кордоном про «відкриті судові процеси над карателями». Начальник КДБ у Рівненській області Петро Арнаутенко (1913 – 1974) називав підпорядковане йому Управління першопрхідцем у проведенні ідеологічних кампаній проти «українського

буржуазного націоналізму» (*Жив'юк, 2011:165*). Рівненські кадебісти одними з перших в УРСР почали фільмувати відкриті судові процеси задля використання їх з пропагандистською метою, у т.ч. за кордоном.

Компрометуючі матеріали КДБ намагався просунути у популярні загальноканадські газети, як-от «The Toronto Star» і «The Globe and Mail» (стаття Джона Гельнера «Канада – сховище воєнних злочинців») (*The Globe and Mail, 1967*), не кажучи вже про цілковито підконтрольні «The Canadian Tribune» та «Вісті з України». Посил статей в канадській пресі був чітким: Канада після Другої світової війни надала притулок українським «воєнним злочинцям» (таких радянська сторона налічувала близько тисячі осіб), які воювали на боці гітлерівської Німеччини, вчинили злочини проти людства на території СРСР, Польщі, Угорщини, брали участь у винищенні в'язнів Освенцима і Треблінки, а відтак повинні бути видані радянській стороні для «справедливого суду» (*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 1171, арк. 182-183*). Таким чином західні медіа, зокрема канадські, стали розносити заготовлену КДБ інформацію (а фактично, дезінформацію). Намагаючись пояснити стан справи, американський юрист і дослідник Пауль Зумбакіс відзначав: «Нашою вільною пресою, з її фаховим підходом і традиціями, не можна легко маніпулювати. Однак вона перебувала під величезним тиском висвітлити ексклюзивні чи сенсаційні історії» (*Zumbakis, 1986:105*).

Радянська сторона розгорнула кампанію із зверненнями до канадського уряду у справі видачі «воєнних злочинців». Маніпуляції нормами міжнародного права однак не дозволяли радянській стороні домогтися видачі Канадою тих, на кого вказували з Москви. Надіслані КДБ матеріали, покликані слугувати доказовою базою в обвинуваченнях, були переважно трьох типів: 1) документи, вилучені під час окупації Німеччини; 2) свідчення осіб, які проживали на території СРСР; 3) публікації у пресі. Як відзначав уже згадуваний П. Зумбакіс, «використання кожного типу доказів складало юридичну проблему, даючи можливість для їх подальшого оскарження» (*Zumbakis, 1986:58*).

Найбільш резонансною справою, започаткованою у 1960-х роках, можна вважати справу громадянина Канади Дмитра Куп'яка – колишнього учасника антирадянського руху спротиву, члена СБ ОУН. У 1945 р. він перебрався до Польщі, згодом до Німеччини, з 1947 р. – до Великої Британії, і, нарешті, 1948 р. – до Канади, де

працював на підприємстві українського емігранта Петра Політила (*Куп'як, 1991:325*). Поліпшивши свої статки, Д. Куп'як купив невеликий ресторан у Торонто, куди переїхав з дружиною. Згодом він збудував нове ресторанне приміщення на 450 осіб (*McKenzie, 1995:91*) (ресторан «Mayfair Inn» продав у 1972 р., після чого працював на власній фермі).

20 жовтня 1964 р. Міністерство закордонних справ СРСР вручило ноту посольству Канади у Москві з вимогою видачі Д. Куп'яка задля його притягнення до кримінальної відповідальності. Це звернення супроводжувалося кампанією цькування канадця українського походження в радянських газетах і журналах, зокрема, у публікаціях: «В Міністерстві закордонних справ СРСР. Злочинця – до відповідальності» («Известия» від 24 жовтня 1964 р.), «Слідами кривавих злодіянь» («Вільна Україна» від 13 листопада 1964 р.), «Ресторатор-людоїд» («Вісті з України», січень 1964 р.). Однак КДБ обурило той факт, що журналісти недогледіли й надрукували «зайві» слова заарештованого у 1946 р. колишнього крайового референта ОУН західноукраїнських земель Григорія Пришляка – «Тринадцятого» (1913 – 2002), в яких він «відхрещується від того, що ОУН нібито була організацією, що не мала нічого спільного з бандитизмом й переслідувала політичні цілі... Тобто у газеті знайшла підтвердження теза..., яка нами завжди відкидається» (*Даниленко, 2013: 76-77*).

Початок кампанії проти себе Д. Куп'як пригадує так: «День 23-го жовтня 1964 р. почався в нашій ресторані, як і кожного дня... За короткий час до їдальні входять двоє молодих чоловіків і прямують до мого стола. «Ви є Дмитро Куп'як?» – питають в англійській мові. «Так», – відповідаю... Він вийняв з течки телеграму і прочитав: «Советський уряд в Москві переслав канадському представникові в Лондоні панові Дж. Дрю ноту, з вимогою видати їм в руки Дмитра Куп'яка, який переховується в Канаді, за злочини під час і після війни в Україні...» Він ще не закінчив читати, як до їдальні ввійшли нові репортери з інших газет... Їх усіх разом було біля двадцяти осіб... Прихід журналістів змусив мене пережити хвиливе замішання й тривогу: я не знав, як поведися з тими голодними на сенсацію людьми... Усвідомлював те, що Москві йшлося не про мою особу, бо ж я був лише малим коліщатком у системі українського визвольного руху. Їм потрібна була жертва для пропагандивних цілей, щоб шантажувати українських патріотів, і, як жертву,

вони вибрали мене... Я вирішив повести рішучу атаку проти них... Я почав розказувати жадібним до новин кореспондентам про дійсний стан на окупованій Україні» (*Куп'як, 1991: 341-342*).

Оскільки радянська сторона зображала Д. Куп'яка не стільки українським націоналістом, скільки німецьким поплічником (*McKenzie, 1995: 93*), це змушувало його спілкуватися з канадськими журналістами і пояснювати справжню сутність боротьби українського підпілля в роки війни. Отримав підтримку української громади, свідченням чого стали публікації у канадській пресі, зокрема україномовній (*Канадійський фермер, 1964*). Сам Д. Куп'як не заперечував, що із зброєю в руках боровся з радянським режимом та його «вислужниками», однак звинувачення у масовому вбивстві мирного населення категорично відкидав, трактуючи їх «советськими наклепами». Зрештою, канадський уряд відреагував згідно з нормами міжнародного права, відкинувши вимогу СРСР з видачі Д. Куп'яка як безпідставну і таку, що немає доказової бази (*Куп'як, 1991:9*).

У червні 1965 р. радянська сторона вдруге зажадала від Оттави видачі Д. Куп'яка, а до ноти були долучені протоколи свідчень, акти ексгумації тіл убитих (хто і коли їх убив, було незрозуміло). Канадський уряд вдруге відкинув вимогу, мотивуючи це відсутністю належного юридичного підтвердження документів. Саме тоді, як пригадував Д. Куп'як, «вони почали розшукувати членів ОУН-УПА, які в минулому, безпосередньо чи посередньо були пов'язані з моєю групою» (*Куп'як, 1991:350*). У вересні 1967 р. він отримав позов до суду за підписом прокурора Львівської області такого змісту: «Прокуратура Львівської області повідомляє, що за злочини, вчинені вами у 1941–1945 роках на території Львівської області Української РСР, де ви очолювали оунівську банду (типове радянське формулювання – *Р. С.*), проти вас порушена кримінальна справа, у зв'язку з чим викликаємо вас на допит як обвинуваченого... Місце прибуття: Українська РСР, місто Львів, площа Возз'єднання, будинок №7, Прокуратура Львівської області. На випадок неявки слідство в справі буде закінчено заочно і справа направлена за підсудністю» (*Куп'як, 1991: 374*).

Припущення Д. Куп'яка про радянську пропагандистську акцію підтверджують розсекречені документи КДБ УРСР. Справді, матеріали цієї справи вирішили використати задля компрометації учасників антибільшовицької боротьби за кордоном, зокрема в Канаді.

Голова КДБ при РМ УРСР Віталій Нікітченко у доповідній записці від 7 жовтня 1969 р. на адресу ЦК КПУ зазначав: «Комітет державної безпеки при РМ УРСР планує використовувати матеріали цього процесу для викриття антинародної суті українського націоналізму й компрометації Куп'яка. З цією метою намічаємо використовувати періодичну пресу...» (*Даниленко, 2013:240*)

З санкції Прокурора УРСР упродовж 5 – 8 квітня 1968 р. КДБ вдруге заарештував колишніх учасників боївки Д. Куп'яка, а саме Володимира Олійника 1922 р. н. (на час арешту проживав у Донецькій області), Степана Чучмана-Бородайка 1924 р. н. (м. Новий Розділ Львівської області), Андрія Мороза 1922 р. н. (с. Довгий Міст Абанського р-ну Красноярського краю). Про показовість справи свідчить хоча б той факт, що всі троє у свій час притягувалися вже до відповідальності й отримали різні терміни покарання. Крім них були заарештовані ще двоє осіб з боївки Д. Куп'яка – Павло Чучман і Леонтій Поцілуйко. Під час розслідування 1968 р. згадані особи «зізналися» у всіх скоєних злочинах (*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 971, арк. 276*).

23 жовтня 1969 р. у Палаці культури цукрового заводу смт Красне Буського р-ну Львівської обл. розпочався заочний відкритий судовий процес у справі боївки Д. Куп'яка. На лаві під судних перебувало п'ять осіб, яким інкримінували «участь у масових вбивствах у нічому невинних радянських людей». У звинуваченнях йшлося про дві сотні осіб, передусім представників радянсько-партійного активу, військовослужбовців, але для «більшої переконливості» згадано й про вбивства жінок і дітей (*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 971, арк. 274*) (Д. Куп'як згодом називатиме це звинувачення абсолютною дурістю). В обвинувальному вирокі від 7 серпня 1969 р. йшлося, що Д. Куп'як та учасники його боївки брали участь у проголошенні самостійності України 30 червня 1941 р., перебували на окупованій нацистами території, катували радянських активістів. Очікувано, судовий вирок був суворим – 14-15 років ув'язнення кожному (*Ищук, 2007:280-281*).

Маючи за мету зіпсувати українсько-польське порозуміння в еміграції, що ґрунтувалося на антирадянській основі, кадебісти окремо наголошували на спаленні боївкою Куп'яка села Адами (сьогодні Буського р-ну Львівської обл.) та вбивства «частини його

жителів – поляків» (Даниленко, 2013:239-240). Відтак КДБ вирішив розіграти польську карту й «через можливості польських друзів провести низку заходів щодо приєднання до голосу протесту віруючих громадян ПНР і можливого направлення від їхнього імені відповідних петицій Папі Римському» (Даниленко, 2013: 241).

Після закінчення судового процесу КДБ ініціював такі заходи: 1) «у населених пунктах, жителі яких постраждали від банди Куп'яка (типове формулювання в радянських документах – *Р. С.*), організувати і провести збори трудящих з вимогою до канадської влади про видачу Куп'яка органам Радянського правосуддя; 2) «організувати направлення радянськими громадянами колективних та індивідуальних листів до Канадського посольства, знайомих і родичів, що проживають у Канаді, в яких розкрити злочини Куп'яка... Аналогічні листи направляти на адресу Куп'яка»; 3) «кінокадри судового процесу й матеріали періодичної преси використовувати для засилання в Канаду й інші капіталістичні країни, де є велика концентрація осіб української національності»; 4) «українському радію, що веде передачі на капіталістичні країни, підготувати серію матеріалів про звірства банд ОУН на території України з використанням фактичного матеріалу судового процесу над спільниками Куп'яка» (Даниленко, 2017:178-179) (кримінальна справа складалася з 51 тому).

Після судового процесу 1969 р. Радянський Союз надіслав канадському урядові третю ногу з вимогою видати Д. Куп'яка, долучивши до неї «юридично підтвержені» матеріали судового процесу (*ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 971, арк. 274*). Однак і цього разу канадська сторона мотивувала свою відмову неналежним обґрунтуванням й відсутністю угоди про екстрадицію, що викликало неабияке обурення радянської сторони (*McKenzie, 1995:57*). Не менше обурення викликало і «зухвале» запрошення у жовтні 1971 р. Д. Куп'яком Голови Ради Міністрів СРСР Олексія Косигіна «на горнятко кави» до себе в ресторан, яке він листом передав до радянського посольства в Оттаві (*The Globe and Mail, 1971*) (О. Косигін у той час перебував з офіційним візитом у Канаді).

У 1970 р. львівське видавництво «Каменяр» опублікувало збірник судових матеріалів над боївкою Куп'яка («Розплата. Документи і матеріали судового процесу над групою бандитів ОУН», 170 с.), який через два роки перевидали англійською мовою для

розповсюдження у Канаді. Сам Д. Куп'як згадував: «Тією книжкою вони обдаровували канадських туристів, а в Канаді розсилали її на адреси визначних людей» (*Куп'як, 1991:350*). Це відбулося під час виборчої кампанії Д. Куп'яка до канадського парламенту від Прогресивно-Консервативної партії від округу Лейкшир (Торонто). Цим вчинком він прагнув продемонструвати і радянській, і канадській владі, що йому нічого боятися і він не переховується (*Луцук&Николаєва, 2007:282*). У спогадах своє рішення він пояснював також тим, щоби, по-перше, «мати вплив на політичне життя Канади», а, по-друге, «шукати нагоди для викриття злочинів, заподіяних Москвою» (*Кравчук, 1976:352*). «Як тільки довідалися в Москві, що я номінований кандидатом, повели проти мене жалюгідну кампанію не тільки в СРСР, а також в Канаді... Московська амбасада в Оттаві розсилає провокативні матеріали про мене до визначних канадців, попереджуючи їх, що я воєнний «злочий» (*Куп'як, 1991:357*).

У Радянському Союзі з'явилася низка пропагандистських публікацій у гумористичних журналах, на взірць «Вбивці дають інтерв'ю» («Крокодил», 1971(16)) або ж «Тягне ката на депутата» («Перець», січень 1973). На виборах Д. Куп'як програв представникові Нової-Демократичної партії Тері Грір, посівши друге місце (водночас набрав більше голосів, ніж представник правлячої на той час в Канаді Ліберальної партії Кен Робінсон). Однак цю поразку він сприйняв достатньо позитивно, відзначаючи: «... найбільшою сатисфакцією для мене було те, що й того разу московській мафії не вдалося зломити мене фальшивою пропагандою, хоча вони витратили на те багато часу і грошей. Я... переміг велику імперію» (*Куп'як, 1991:362*).

Третя велика хвиля цькування Д. Куп'яка припала на 1984 р., коли в радянських періодичних виданнях з'явилися такі публікації, як «Іпостасі містера «Клея» («Жовтень», 1984(1)), «Криваві ростбіфи містера «Клея» («Перець», травень 1984). І хоч автори цих публікацій були інші, простежувалася та ж сама суть й ідентичні штампи, що дає підстави говорити про цілеспрямовану кампанію під керівництвом КДБ. Утім, в епіцентрі нової кадебістської кампанії (операція «Відплата») опинилися вже не вояки ОУН-УПА, а колишні члени Дивізії Ваффен СС «Галичина» (*Сіромський, 2013*).

Висновки. Отже, у своїх заходах КДБ керувався не прагненням до справедливого правосуддя, а наміром дискредитувати окремих

представників української еміграції в Канаді (звідси слабка доказова база, з правової точки зору, але голосні ідеологічні кампанії в медіа). На прикладі справи Д. Куп'яка можемо констатувати ретельну підготовку кампаній компрометації, задля чого використовувалися різноманітні ресурси. Радянська сторона намагалася переконати владу Канади в нелояльності українців до країни свого переживання, закидаючи час від часу Оттаві факт надання громадянства колишнім учасникам антирадянського руху опору (пропаганда їх трактувала «воєнними злочинцями»). Успіхи радянської системи не можна перебільшувати, бо канадська сторона не велася на вимоги Москви, але своїми діями КДБ вніс певну дезорганізацію в ряди українсько-канадських організацій. Побічним наслідком компрометації стала популяризація діяльності української еміграції в Канаді, яка привертала увагу світової спільноти до комуністичної репресивної системи та порушення національних і громадянських прав жителів УРСР.

Використані посилання

McKenzie J. 1995. *War criminals in Canada*. Calgary: Detselig Enterprises, 224 p.

The Globe and Mail. 1967. 29 April 1967.

The Globe and Mail. 1971. 20 October 1971.

Zumbakis P. 1986. Soviet Evidence in North American Courts. An analysis of problems and concerns with reliance on communist source evidence in alleged war criminal trials. Toronto: Canadian edition (Canadians for Justice), 168 p.

Верига В. 2001. *Слово і чин. Вибрані статті, доповіді, розвідки, життєписи. 1946–1988*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 444 с.

Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ), ф. 13 (Колекція друкованих видань КГБ УРСР), спр. 550. Хамазюк І. В., Комлев А. А. *Разложение зарубежных антисоветских организаций*. Высшая школа Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР имени Ф. Э. Дзержинского. 1962. Москва, 30 с.

ГДА СБУ, ф. 16 (Секретаріат ГПУ–КДБ УРСР), оп. 1, спр. 932 (*Документи (вказівки, листи, орієнтування) КДБ при РМ УРСР на*

адресу обласних УКДБ при РМ УРСР з організаційних, господарських і кадрових питань, протидії американській, англійській, західнонімецькій та ізраїльській розвідкам, 30.12.1959 – 29.12.1960). 325 арк.

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 971 (Документи (повідомлення, доповідні) КДБ при РМ УРСР до ЦК КПУ про: результати оперативно-слідчої роботи, поточну оперативну обстановку, антирадянські прояви на місцях та надзвичайні події, розшук агентів інорозвідок, 1.04.1968 – 9.05.1968), 349 арк.

ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 1171 (Документи (повідомлення, доповідні записки) КДБ УРСР на адресу ЦК КПУ щодо поточної оперативної обстановки, терористичних проявів стосовно представників радянської влади, діяльності закордонних українських націоналістичних організацій, 8.07. – 8.09.1980), 340 арк.

Даниленко В. упорядник. 2013. Політичні протести й інакодумство в Україні (1960–1990): Документи і матеріали. Київ: Смолоскип, 736 с.

Даниленко В. упорядник. 2017. *Влада УРСР і закордонні українці (1950–1980-ті рр.)*. Київ: «Смолоскип», 656 с.

Жив'юк А. 2011. Технологія і наслідки ідеологічних кампаній номенклатури КПУ і КДБ проти «українського буржуазного націоналізму» (на прикладі села Дермань Рівненської області). *Вісник Львівського університету: історична серія*. Вип. 46, С. 152–170.

Іщук О., Ніколаєва Н. 2007. Дмитро Куп'як: штрихи до біографії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: історичні науки*. Вип. 9, С. 279–288.

Канадійський фермер. 1964. 31 Жовтень 1964.

Кравчук П. 1963. *На канадській землі*. Львів: Книжково-журнальне видавництво, 394 с.

Кравчук П. 1976. *Листи з Канади. Статті, нариси та памфлети*. Київ: Радянський письменник, 248 с.

Куп'як Д. 1991. *Спогади нерозстріляного*. Торонто; Нью-Йорк, 431 с.

Сіромський Р. 2013. Не може бути жодних судових переслідувань з метою позбавлення членів Дивізії «Галичина» громадянства чи їхньої депортації»: документи та коментарі до історії створення і діяльності «Комісії з виявлення військових злочинців» у Канаді (1985–1987). *Вісник Львівського університету: історична серія*. Вип. 48, С. 186–227.

References

McKenzie J. 1995. War criminals in Canada. Calgary: Detselig Enterprises, p. 224 (eng).

The Globe and Mail. 1967. 29 April 1967 (eng).

The Globe and Mail. 1971. 20 October 1971 (eng).

Zumbakis P. 1986. Soviet Evidence in North American Courts. An analysis of problems and concerns with reliance on communist source evidence in alleged war criminal trials. Toronto: Canadian edition (Canadians for Justice), p. 168 (eng).

Veriga V. 2001. Word and rank. Selected articles, reports, intelligence, biographies. 1946-1988. Lviv: Ukrainian Institute of Ukrainian Studies I. Krypiakievich NAS of Ukraine, p. 444 (ukr).

Branch state archive of the Security Service of Ukraine (hereinafter – BSA SSU), f. 13 (Collection of printed publications of the KGB of the USSR), sp. 550. Khamazyuk I.V., Komlev A.A. The expansion of foreign anti-Soviet organizations. High School of the State Security Committee under the Ministers Council of the USSR named after F.E. Dzerzhinsky. 1962. Moscow, p.30 (rus).

BSA SSU, f. 16 (Secretariat of the GPU-KGB of the USSR), op. 1, sp. 932 (Documents, instructions, letters, orientation) of the KGB under the MC of the USSR to the regional KGB under the MC of the USSR on organizational, economic and personnel issues, counteraction to American, English, West German and Israeli intelligence, December 30, 1959 - December 29, 1960). 325 arc. (ukr).

BSA SSU, f. 16, op. 1, sp. 971 (Documents (reports, reports) of the KGB in the MC of the USSR to the Central Committee of the Communist Party of Ukraine on: results of operative and investigative work, current operational environment, anti-Soviet manifestations in the field and extraordinary events, search for agents of other intelligence, 1.04.1968 - May 9, 1968), 349 arc. (ukr).

BSA SSU, f. 16, op. 1, sp. 1171 (Documents (messages, memos) to the Central Committee of the Communist Party of Ukraine on the current operational situation, terrorist manifestations concerning representatives of Soviet power, activities of foreign Ukrainian nationalist organizations, 8.07 - 8.09.1980), 340 arc. (ukr).

Danilenko V. compiler. 2013. Political protests and dissent in Ukraine (1960-1990): Documents and materials. Kyiv: Smoloskyp, p. 736 (ukr).

Danilenko V. compiler. 2017. The power of the Ukrainian SSR and foreign Ukrainians (1950-1980's). Kyiv: Smoloskyp, p. 656 (ukr).

Zhyv'yuk A. 2011. Technology and consequences of ideological campaigns of the CPU and KGB nomenclature against «Ukrainian bourgeois nationalism» (for example, the village of Derman of the Rivne region). Lviv University Herald: historical series. Issue No. 46, p. 152-170 (ukr).

Ishchuk O., Nikolayeva N. 2007. Dmitry Kup'yak: strokes to a biography. Scientific notes of the National University of «Ostroh Academy»: historical sciences. . Issue No.9, pp. 279-288 (ukr).

Canadian farmer. 1964. 31 October 1964 (ukr).

Kravchuk P. 1963. On Canadian land. Lviv: Book and Magazine Publishing House, p. 394 (ukr).

Kravchuk P. 1976. Letters from Canada. Articles, essays and pamphlets. Kyiv: Soviet writer, p. 248 (ukr).

Kup'yak D. 1991. Memories of not shotten person. Toronto; New York, p. 431 (ukr).

Siromskyi R. 2013. There can be no prosecution for depriving members of the Citizenship Department of Galicia or their deportation: documents and comments on the history of the establishment and operation of the "Commission on the Detection of War Crimes" in Canada (1985-1987). Lviv University Herald: historical series. Issue No. 48, pp. 182-227 (ukr).

Siromskyi R.

DISCREDIT OF FORMER PARTICIPANTS OF THE ANTI-SOVIET RESISTANCE MOVEMENT IN CANADA: KGB AGAINST DMYTRO KUPIAK

The article, based on declassified documents of the former KGB under the Council of Ministers of the Ukrainian SSR, was analyzed by a campaign to discredit certain members of the Ukrainian community in Canada. For example, a member of the OUN Security Service Dmytro Kupiak, who after the World War II crossed the ocean, was taken.

Since 1960 the KGB has launched a propaganda campaign, the essence of which was the allegations of former members of the anti-Soviet resistance movement in war crimes (immigrants from Ukraine

and Baltic States). The KGB has named as Nazi war criminals some Ukrainian leaders and spent disinformation campaign against Ukrainian community. The use of soviet evidence (documents captured by the Soviets from Nazi Germany, testimony or soviet publications) presents legal problems. Without much concern for the convincing evidence, the Soviet regime sought to discredit the accused in the first place and sow distrust on them by the Canadian authorities. For this purpose, off-court trials were organized, special editions were published, and frankly commissioned materials were pushed into the Canadian press. The Soviet agents tried to convince Canadian authorities of the disloyalty of Ukrainians to their own experience. Soviet propaganda has a certain successes because Canadian media were a target of the KGB disinformation. By its actions the KGB has made some disorganization in the ranks of Ukrainian-Canadian organizations.

As a conclusion, we can state that despite all the Canadian authorities focused on the imperfections of Soviet evidence and repeatedly rejected demands for the extradition of the accused. The indirect consequence of discrediting was often the popularization of the activities of Ukrainian emigration in Canada, which attracted the attention of the world community to the communist repressive system and violated the national and civil rights in Ukrainian SSR.

Keywords: KGB, discredit, prosecution of war crimes, Canada, Dmytro KUPIAK.